

ETNOLOJİ KÜRSÜSÜNDE ÖĞRETİM ve ARAŞTIRMA AÇISINDAN GELİŞME (TARİHÇE)

Prof. Dr. Nermin ERDENTUĞ*

1935'de Fizik antropolog Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu tarafından ilk defa Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde açılmış olan Antropoloji Enstitüsünde, ağırlık büyük ölçüde Fizik Antropolojiye verilmek üzere, Prehistorya ve haftada ikişer saat'a inhisar eden Etnoloji Afrika, Okyanus Amerika Yerli Kültürleri, diğer adı ile, Kitalar Etnoğrafyası dersleri Ord. Prof. Kansu tarafından açıldı.

1946 da "Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü" adına çevrilen kuruluştan, önce Paleoantropoloji ve sonra aynı zamanda Prehistorya ve Etnoloji ayrı ayrı kürsüler olarak ayrıldılar (1961)

Etnoloji kürsüsü, Türk Üniversitelerinde ilk Etnoloji Doçenti olan Erdentuğ tarafından 1961 de, bu dalın, Fizik Antropoloji gibi Biyolojik bir disiplinden farklı, sosyal bir bilim dalı olması nedeniyle ve Enstitü birimi içinde verilmekte olan derslerin büyük ağırlığını oluşturan fizik antropoloji ve prehistorya dersleri yanında gelişme olanağı bulamayacağı gerekçesiyle müstakil bir kürsü haline getirildi.

İlk başta etnolojide verilmekte olan "Kıt'alar Etnoğrafyası", yalnız iki defa tekrarlanmış olan "İlkelerde Sosyal Organizasyon" (Prof. W. Eberhart tarafından), o zaman için kültür incelemelerinde geçerli sayılan "anket metodu" ve göçler (zekiye Eglar tarafından) adlı derslere, 1944 de doçent olarak kadroya katılmış olan Erdentuğ tarafından, "İlkelerde Maddi Kültür", "Din ve Maji", "Erginleme Seremonileri" ve 1952 de aynı öğretim üyesinin İngilterede eğitiminden sonra da "Etnolojide araştırma yöntem ve teknikleri" ve "İlkelerde sosyal organizasyon" dersleri eklenmiş; aynı üyenin 1959 da Amerika'daki eğitiminden sonrada İkel Ekonomi ve "Kültür Değişmesi" konuları verilmeye başlanmış ve devamede gelmiştir.

* Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sosyal Antropoloji Birimi Başkanı.

1944 den bu yana Antropoloji Enstitüsü kuruluşunda haftada iki saat Ord. Prof. Kansu tarafından verilmekte olan dersler dışında, diğer tüm dersleri üstlenmiş olan Erdentuğ'un rehberliğinde ilk «Etnolog doktor» payesi Orhan Acıpayamliya verilmiştir (1958). Bundan sonra, 1965 de ilk defa halkbilim alanında «Türkiye'de Doğum âdetleri» adlı bir tez ile doçent olan Orhan Acıpayamli, Erdentuğ'dan bir kısım dersleri (Maddi Kültür, İlkellerde Din ve Maji, seminerler ve İlkellerde Ekonomi derslerini) devralmıştır. Bu arada Doç. O. Acıpayamli ilk olarak halkbilimine ilişkin dersleri (Folklor tarihcesi, metod) açmıştır.

1961 de Antropoloji bölümüne Doktor Asistan S. Veyis Örnek'in katılması ile Etnoloji Kürsüsü de müstakil bir kürsü olmuştur.

1960-1961 de Dr. Örnek'de halkbilim alanında doçentlik tezi olan «Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki» ile Türkiye halkbilimi alanında ikinci araştırmacı ve öğretim üyesi sıfatını kazanmış ve 1965 lerden bu yana, S.V. Örnek profesörlük tezini de halkbilim alanında (1971) vererek bu alanda çeşitli dersleri açmış ve bu ana dersin adını "Halkbilim" olarak adlandırmıştır. Böylece 1965 lerden bu yana, halkbilim dersleri Prof. Acıpayamli ve Prof. S. V. Örnek tarafından yapılagelmiştir.

1973 lerde ise Erdentuğ yönetiminde yapılmış ikinci bir doktora tezi «Bir Türk Köyünde Kültür Değişmesi» ile Dr. Z. İlbars, aynı zamanlarda Prof. Acıpayamli yönetiminde yapılmış «Bir Türk Köyünde Konut» tezi ile de Dr. Atilla Erden Kürsüye katılmışlardır.

Nihayet, 1978 lerde Prof. S. V. Örnek yönetiminde halkbilim alanında master yapmış bir doktora adayı G. Erginer'in katılmasıyla Kürsü kadrosu 6 (öğretim üye ve yardımcısıyla) personelden oluşan bir kuruluş haline gelmiştir.

Kürsü Öğretim Üye ve Yardımcılarının Araştırmaları:

Erdentuğ İngiltere'deki eğitiminden dönüşünden itibaren, Türkiye geleneksel kültüründe (sosyal kültür yönünde) ilk araştırmasını yapmış, sosyal antropoloji'nin temel konularından biri olan köy kültüründe «kültür değişmesi» alanında öğretim ve incelemeler yapmış bu konuda iki doktora yönetmiştir (Emiroğlu, İlbars doktoraları),

Erdentuğ 1960 larda «Sosyal Hizmetler Akademisi»nin kurucu üyesi olarak sosyal antropoloji dersini de açmış ve sosyal hizmet-sosyal antropoloji açısından bir araştırmayı (akademi öğrencileri ve asistanının anketör olarak katılmalarıyla) planlamış ve yorumlamıştır.

1968 lerde Erdentuğ, Ankara «Eğitim Fakültesin de temel dersler arasında, «Kültür-Eğitim İlişkileri» açısından sosyal antropoloji derslerini (lisans-lisans üstü ve özellikle doktora düzeyinde) açmış; geniş bir grup lisans üstü öğrencisi ile bu konuda incelemeler yapmış ve yayınlamıştır (1979).

Ayrıca, Erdentuğ, Diyarbakır Tıp Fakültesinde «Halk Sağlığı Kürsüsü»nde, «Modern Halk Sağlığı-Kültür İlişkisi» konusunda öğretim ve doktora (Dr. Ahmet Gençler) yönetmiştir (1974). Halen aynı kürsüde aynı ders kürsümüzden yetişmiş ikinci uzman tarafından yapılmaktadır.

Erdentuğ geniş ölçüde doktora ve lisans üstü çalışmalarında Türkiye kırsal kesim (köy topluluklarında) ve Dr. İlbarsda köy ve gecekondü bölgesinde sosyo-kültürel konular üzerinde incelemeler yapmışlar ve denetimlerindedir araştırmalar yaptırılmışlar ve elde edilen bulgular öğretim programında geniş ölçüde yer almıştır.

İkinci Dünya savaşıdan sonra, İngilterede önce sömürge halklarını (ilkel toplumları) tanımak gereğinden doğan ve sonra büyük merkezler ve şehirlerdeki halkı tanımak ve kalkınma çabalarında başarılı olmak için dünya köy toplumlarına da ilişkin sosyo-kültürel sorunları incelemek anlamını kazanmış olan «Sosyal Antropoloji» öğretimi ilk başta «Etnoloji» içinde doğmuş ve sonradan, 1922 lerde tek başına bir derece konusu olmuş ve Akademik öğretimde bu disiplin önem kazanmıştı. Bundan sonra, sosyal antropolojide «kültür değişimleri» kendine özgü bir önem kazandı (Richards Firth ve Shapera bu yeni bölümü işlediler). (Z.F. Fındıkoğlu).

Kısacası, İngilterede Sosyoloji «İlkel toplumların sosyolojisi» kolu, Anglo-Amerikan memleketlerinde, Latin Amerikanın yalnız Fizik Antropoloji için kullandığı «Antropoloji»yi, başka gözle ele almış, başına «Sosyal ve Kültürel» eklerini ekleyerek ayrı bir disiplin olarak adlandırmıştır.

Memleketimizde de «Etnoloji» upkı Londra Ekonomi okulunda olduğu gibi, evvela «Antropoloji» sonra «Antropoloji-Etnoloji» adlı bir

enstitü içinde yardımcı yan ders olarak başlamış, 1961 de Erdentuğ'un teşebbüsü ile, kadroya Acıpayamlı ve Örnek'in katılması ile müstakil bir kürsü haline gelmiştir: Etnoloji Kürsüsü son 19 yıl içinde, Erden, Ilbars ve Erginer'in katılması ile, yaptığı öğretim ve araştırmalarında dikkate değer bir gelişme göstermiştir.

Kürsüde, son 19 yıl içinde Türkiye geleneksel kültürü üzerinde çeşitli yönden yapılmış olan araştırma, incelemeler ve öğretim iki ana disiplin üzerinde odaklaşmıştır:

1. Türkiye halkbilim çalışmaları ve öğretimi,
2. Türkiye sosyal antropoloji çalışmaları ve öğretimi,

Böylece, kürsümüzde Türk Kültürünün iki ana birimi üzerinde yoğunlaşan araştırma ve incelemeler ve ülke ölçüsünde kurulmakta olan yeni yeni kurumlarda halkbilimci ve sosyal antropologlar'a duyulan ihtiyaçlar karşısında kürsümüzden yetişecek halkbilimci ve sosyal antropologlara yeterli formasyonlarını (lisans ve lisans üstü seviyesinde) kazandırabilmek için iki ayrı kürsü kurulmuştur: ve

1. Halkbilim kürsüsü
2. Sosyal Antropoloji kürsüsü

Sosyal antropolog'ların görev alanları:

a. Mezunlarımız, Türkiye'de planlı kalkınma (kırsal kesim ve alt kültürü oluşturan gecekondu ve işçi kesimlerinde), modernleşme çabalarında eğitim (modern sağlık eğitimi, köylerde formel ve enformel eğitim ve halk eğitimi) sorunlarının sosyo kültürel açıdan incelenmelerinde, teşhislerinde ve çözümlenmelerinde;

b. Planlı kalkınmada iskâna ilişkin ve modern teknoloji ve ekonomide yeniliklerin kabulünde, beraberinde getirdikleri sosyo-kültürel değişmeler ve sorunlarının incelemesinde Köy İşleri, Tarım Bakanlıkları, kooperatifçilik ve benzeri birimlerde uzman olarak çalışmaktadırlar.

c. Mezunlarımız, kırsal kesime hizmet götürecek meslek elemanlarının (öğretmen, teknisyen, sağlık memuru, veteriner, din hocası, ebe ve benzeri) başarılarında görülen sosyo-kültürel formasyon noksanlığını karşılamak üzere, halen adı geçen meslek okullarında kurulmasına karar verilmiş olan "Sosyal Antropoloji" öğretimini yapacaklardır.

KAYNAKÇA

- 1 Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi* İstanbul Maarif Matbaası, 1940.
- 2 Prof. Dr. Nermin Erdentuğ, 1961 *de Müstak Etnoloji Kürsüsünün kurulması gerekçesi raporu*
- 3 Paul. G. Magnarella and Orhan Türkdoğan *The Development of Turkish Social Anthropology*. Dpt of Anthropology, Univ. of Vermont. Burlington, vt. 05401, U.S.A.
- 4 Z. F. Fındıkoğlu. *İngiltere'de Sosyal Antropoloji'nin Ellinci Yılı ve Türkiye.*
- 5 *Ders Programları fotokopileri.*

